

“Azərbaycan” qəzetinin 151-ci nömrəsinin 1-ci sahifəsi

Bazar ertəsi, 7 aprel 1919-cu il, nömrə 151

AZƏRBAYCAN

Gündəlik siyasi, ictimai, ədəbi, iqtisadi türk qəzetəsidir

İkinci sənəyi-dəvamiyyəsi. Düşənbə, 6 rəcəbül-mürəccab sənə 1337. 7 nisan 1919 sənə.

Türk və İslamlaşma müfid məqalələrə səhifələrimiz açıqdır. Dərc olunmayan övraq iadə edilməz. Dərc edilən məqalənin mükafatını idarə təyin edir. Məhəlli-idarə: Bakı, Vorontsovski və Qubernski küçələrin küncündə 4 nömrəli evdə “Azərbaycan” idarəsi. Telefon nömrə 39-60. Tək nüsxəsi 1 manat.

Abunə şəraiti: Bakı üçün 1 aylığı 20 rublə, 2 aylığı 35 rublə, 3 aylığı 50 rublə. Qeyri şəhərlər üçün 1 aylığı 25 rublə, 2 aylığı 45 rublə, 3 aylığı 60 rublə. Elan fiatı: birinci səhifədə sətri 4 rublə, axırını səhifədə sətri 3 rublə, itən şeylər və yer axtaranlar üçün 2 rublə.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Gəncə Türk Müəllimlər İttifaqı məşhur millət xadimi **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə [böyük bir hüzn və kədərlə] məlum edir.

T-89

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Bağır bəy və Qəhrəman bəy Rəfibəyovlar öz sevgili qardaşları **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlərinə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

T-91

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Mədrəseyi-Diniyyə bununla məşhur millət xadimi **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə məlum edir.

T-90

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Məşhədi Zeynal bəy, Əli bəy, Abdulla

bəy və Məşədi Əzim bəy Rəfibəyovlar öz sevgili əmisi oğlu **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlərinə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Gəncə Həmkarlar Cəmiyyəti Şurası bununla məşhur millət xadimi **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə Gəncədə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə elan edir.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

Doktor Xudadad bəy Rəfibəyov öz sevgili atası **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlərinə və dost-aşınlarına məlum edirlər.

İNNA LİLLAHİ VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN

İsmayıl, Hilal və Abbas Məhəmmədovlar öz sevgili əmiləri **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə

vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlər-əqrəbalarına və dost-aşnalarına məlum edirlər.

T-92

**İNNA LİLLAHİ
VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN**

Cavad bəy, Əyyub bəy, Qənbər bəy Rəfibəyovlar öz sevgili əmiləri **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlər-əqrəbalarına və dost-aşnalarına məlum edirlər.

**İNNA LİLLAHİ
VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN**

Gəncə Ticarət və Sənəət İttifaqı bununla məşhur millət xadimi **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə məlum edir.

T-93

**İNNA LİLLAHİ
VƏ İNNA İLEYHİ RACİUN**

Məşhədi bəy, Məşhədi Əsgər bəy Rəfibəyovlar özlərinin sevgili əmisi oğlu **Ələkbər bəy Rəfibəyovun** həmin aprel ayının 3-ündə vəfat etdiyini kamali-hüzn və təhəssürlə öz qövmlər-əqrəbalarına və dost-aşnalarına məlum edirlər.

ELAN

1919 sənəsi aprel ayının 7-də, düşənbə [bazar ertəsi] günü gündüz saat 11-də Azərbaycan Məclisi-Məbusan iclası olacağı elan edilir.

Satılır

Azərbaycan qoşunlarının təntənəli bir surətdə Şəhərə daxil olmaları münasibətilə

çəkilməmiş şəkillər. Ünvan: Nikolayevski küçə Xitrin aptek mağazası, “İsmailiyyə” ilə rübəru.

5758

Təcili surətdə lazımdır

8, 10, 12 otaq, şəhərin mərkəzində müəssisədən ötrü. Naberejni küçədə olması təmənna olunur. Mebel ilə, olmasa mebel-siz, qiyməti qədərsizdir. Pasredniklərdən [vasitəçilərdən] məlumat dəxi qəbul edirəm. Xahiş olunur bu ünvanla müraciət olunsun: Tarqovı küçə, “Kommerçeski nömrələr”, nömrə 9, səhər saat 9-11, axşam 6-7-ədək.

5788

**QİSMİ-RƏSMİ
[RƏSMİ HİSSƏ]**

Azərbaycan Hökumətinin qərarı

30 mart 1919

Azərbaycan 100-lükləri

1) İndiyə qədər işlənməkdə olan pullardan başqa, hökumət tərəfindən təsdiq edilmiş şəkildə 100 manatlıq Azərbaycan Hökuməti pulları buraxılsın.

2) Göstərilən pullar hökumət əmvalı [malları] ilə təmin edilir.

3) Maliyyə nazirinə həvalə olunsun ki, həm[in] pulların işlənməsi qanununu və buraxılması qaydalarını nəşr edib “Azərbaycan” qəzetəsinin qismə-rəsmi şöbəsində həmin pulun 1919-cu il şəklini təsvir ilə elan etsin.

Rəisi-vükəla:

Fətəli xan Xoyski

Maliyyə naziri

vəzifəsini ifa edən:

Əliqə Həsənzadə

MİLLİ BİR GÜN

Aprelin 5-i heç şübhəsiz ki, Azərbaycan tarixi-təşəkkülünə [təşəkkül tarixinə] milli günlərdən biri olmaq üzrə qeyd olunacaq.

Bir gün əvvəlcə çıxan qəzetələr:

– Ordumuz gəlir! – xəbərini vermişlərdi.

Sabah açılarkən xalqımızın ordusunu nə kimi bir sevinclə istiqbala [qarşılamagə] hazırlandığı görüldü. Bazar, dükan, ev, küçə – həpsi xalqlarla bəzənmiş, aylı-yıldızlı bayraqlar Şəhərə adətə bayram rəngi vermişdi.

Böyük-kiçik, oğul-uşaq, kişi-arvad hər kəs küçələrdə idi. Damların üstü belə qadınlarla dolu idi.

Ordumuz müntəzəm səflər, qüvvətli süvarilərlə, qismə-məxsusumuzda [xüsusi hissəmizdə] bərtəfsil [təfsilat ilə] yazıldığı vəchlə Şəhərin mərkəzi küçələrini dolaşaraq Hökumətin, Parlamanın və möhtərəm müsafirlərimiz ingilislərin nümayəndələri tərəfindən təbrik edildikdən sonra Salyan qışlarına [kazarmalarına] getmiş, qışlaya gedərkən Şamaxı yolunda əhali tərəfindən istiqbal olunaraq ayaqları altında qurbanlar kəsilmiş, keçdikləri küçələrdə, damlarda və balkonlarda oturub aylarla yollarını gözləyən qadınlar tərəfindən güllər saçılmışdır.

Ordumuzu ilk dəfə olaraq paytaxtımızda görmək, xalqımızın kəndi ordusunu böylə təsviri qeyri-qabil böyük bir ruh və sevinclə istiqbal etdiyini seyr etməyə, millətin hürriyyətini, istiqlalını sənələrdən bəri gözləyən və bunu bir fikir və bir ideal olaraq pərvərdə edənlər [bəsləyənlər] üçün nə dərəcədə böyük bir

bayram, nə şanlı və şərəfli bir gün idi!.. Parlamanın sosialist əzasından [üzvlərindən] birisi bugünkü hissiyyətini anlatarkən deyirdi ki:

– Mən bu gün doğrudan da milləti görürəm. Bu saatda hər kəs kəndiliyini unutmuş, təbii olaraq hər kəs vahid bir vücudun cüz’ü [hissəsi] olduğunu dərk etmişdir.

Əvət, doğrudur, öylə anlar, öylə dəqiqələr, öylə hissələr, öylə zamanlar vardır ki, onda sinif mənəfəti, firqə hissi, şəxs qərəzi unudulur, millət əfradı [fərdləri] yalnız bir vücud olduqlarını düşünürlər.

Bu gün, ordumuzun paytaxtımıza gəldiyi gün, böylə günlərdən, böylə dəqiqələrdən biri idi.

Ordumuzun gəldiyi münasibətilə köksü qabaran bir vətəndaş bugünkü sevinclə keçən ilki günləri müqayisə edirdi.

– Əlhəmdülillah, bugünləri də görəcəkmiz! – deyirdi.

Aprelin Azərbaycan tarixi səhifələrinə yazılacaq 5-ci günü yalnız xalqımızda tövliid etdiyini [meydana gətirdiyi] təsliyə [ürək-dirək vermək, təsəlli vermək] hissləri ilə deyil, oyandırdığı vəhdəti-milləti idrakı ilə də böyükdür.

Bu gün mən görürdüm ki, bir millətin milət olduğunu kəndisinə bildirmək və onda etimadi-nəfs xəssəsi [özünəinam hissi] oyatmaq üçün milli bir hökumət təşkilinin əlaməti-zahirisi [zahiri əlaməti] olan ordunun nə qədər böyük bir əhəmiyyəti, nə dərəcə əsərli [təsirli] bir nüfuzu, mənəvi və tərbiyəvi bir nüfuzu vardır.

* * *

Kəndi doğma ordusunu böylə doğma hisslərlə qarşılayan paytaxtın, əsgərlərinin

dən gözlədiyi məqsədləri xülasə etmək lazım gələrsə, bunu iki-üç sözlə xülasə etmək olar.

– Hürriyyətimizin müdafiəsi, namus və istiqlalımızın mühafizəsi!

Gözlədikləri bu məqsədlərin ifası üçün təşkil olunan yeni ordumuzun cansipəranə bir surətdə çalışacağına, bu gün məhdud bir qitəsini [hissəsini] istiqbal eylədiyi ordunun, inşallah, getdikcə böyüyüb möhkəmləşəcəyinə inandığı bir səmimiyyətə xalq ordumuzun əzmkar generalı Hərbiyyə naziri Səməd bəy Mehmandarov cənablarını pək haqlı olaraq alqışlara tuturdu.

* * *

Ordumuzu istiqbal edərkən Mart faciəyi-əliməsini [kədərli Mart faciəsini] gözləri ilə görənlər bittəbii bu martı o mart ilə müqayisə edirlərdir.

Fəqət mən martı martla deyil, apreli noyabr ilə müqayisə edirdim.

O gün ki, türklərlə bərabər yeni vücuda gələn Azərbaycan qitələri də çəkilir, buraya ingilis komandanlığı ilə bərabər Biçeraxovun əsgərləri gəlirlərdir.

Şəhərin üstündə uçan qara qarğa, Biçeraxovun aeroplanı, yuxarıdan başımıza vərəqələr nəşr edir [yayır], Rusiya şəhərinə gəldiyini, hər kəsin Rusiyaya tabe olması lüzumunu bildirirdi. Ah, o nə əndişəli, nə qorxulu, nə ağır günlər idi.

İngilislər burada hürriyyət və istiqlalı ilə yaşamağa əzm etmiş bir millət olduğunu bilməyir, bizim haqqımızda başqa düşmən mənbələrdən almış olduqları məlumat üzərinə hərəkət edir kimi yildir.

Günlər keçdi. Üfüqi-siyasət açıldı. Azərbaycan Cümhuriyyətinin binası möhkəmləşdi.

Bizə qara xəbər gətirən düşmən qüvvət – Biçeraxov-Prjevalski əsgərləri şəhərimizdən çıxarıldı. Flotun [donanmanın] silahı alındı.

Nəhayət, ordumuz gəldi.

Şəhərimizin bəlakeş [bəlalar çəkmiş] sinəsi üzərində əzmkar qədəmləri ilə yürüyən əsgərlərimiz müztərib [iztirab çəkən] ürəklərdə yürüyüş ahəngi ilə mütnənasib sevinc zərbələri hasil edir, hər kəs biləixtiyar:

Yaşasın ordumuz! – deyirdi.

Ordumuzun gəlməsi ilə qabaran hissiyyətimizi ifadə üçün xalqın bir ağızdan söylədiyi sözə biz də iştirak edəlim:

Yaşasın ordumuz!

M. Ə. Rəsulzadə

AZƏRBAYCAN MƏCLİSİ-MƏBUSANINDA

(Keçən nömrələrin axırı)

Malxazyan - Qanun layihəsi qiraət edilmədən əvvəl, mən bəyan etdim ki, bu məsələ müzakirə edilə bilməz. Zira, məsələ cəlbnamədə [çağırış vərəqəsində] qeyd edilməmişdir. Fəqət Parlaman layihənin müzakirə edilməsinə səs vermişdir. Böyləliklə Nakazın [Nizamnamənin] 86, 87 və 103-cü maddəsi xələldar edilmişdir. Bu maddələrdə deyilir ki, Parlaman müvqeyi-müzakirəyə qoyulan məsələlər cəlbnamədə qeyd edilməlidir. Qeyd edilməyən məsələlər müzakirə edilməməz. 8-ci bəbdə [fəsildə] Nakazın baxılması qanununda deyilir ki, Nakaza Parlaman üzvlərindən beşinin təhriri

[yazılı] təklifinə görə yenidən baxmaq olar. Bunun üçün də komisiya təyin edilmişdir. Amma bugünkü qərardad Nakaz[ı] dəyişmişdir ki, buna da yol vermək olmaz. Ona görə, təklif edirəm ki, məsələ təxirə düşsün və zənn edirəm ki, bu təklifi səsə qoymaq belə lazım deyildir.

Sədr – Mən borc bilirəm məlum edim ki, bu barədə Nakaz pozulmamışdır. Burada 86-cı maddəyə istinad edilir. Bu maddə qeydində isə fəvqəladə iclas barəsindədir. 87-ci maddə isə fəvqəladə iclas əlavə məsələlər olsa da dəvətnamələr göndərilir ki, bu da deməli dürüst istinad deyildir. 103-cü maddəyə istinad etmək də dürüst deyildir. Mən möhtərəm Malxazyanın nəzərini 88-ci maddəyə cəlb edirəm. O maddədə deyilir ki, iclas açılarda yövmiyyəyi-müzakirə [müzakirə gündəliyini] məlum etməli. Mən bunu təhriren [yazılı] göndərməyib şifahən demişəm. Mən ancaq 99 və 102-ci maddəni pozmuşam. Bu da ondan ibarətdir ki, beş əza istəsə gərək dəvətnamələr yazılsın.

[Xəlil bəy] Xasməmmədov – Layihə müzakirəsindən əvvəl, mən bir-iki söz söyləmək istəyirəm. Bu qanun layihəsini Parlaman təqdim etməkdə Daxiliyyə Nəzarətinin üç məqsədi var idi. Biri maaş artırmaq, ikinci bir neçə yerdə məmurları artırmaq, üçüncüsü inqilabdan sonra bir neçə yerdə məmurlar təyin olunub, bu da qanunsuz olduğundan gərək ki, qanuna salınsın. Bütçə təsdiq olunanda hər bir adamın, hər bir məmurun mövqeyin[in] də qanunən olması lazım gəlir. Məmurların maaşını artırmaq üçün bir şey söyləyəcəyəm. Çünki Maliyyə-bütçə komissiyası rəisi bu barədə lazım olan

izahatı verdi. Bu bahalıqda qaradovoylar[a] 450 rublə məvacib verilməsi barəsində dedi ki, bu məvaciblər gərək əlbəttə artırılsın. Bir də odur ki, bir neçə yerdə məmur artırmaq. Bu da məlumdur ki, məmləkətdə nizam saxlamaq polis deyil, əsgərlərin vəzifəsidir. Bu da ki, sizə məlum olan bir taqım səbəblərə görə bizdə yoxdur. Bu vəzifəni polis icra edir. Bir məmləkətin hüdudunu da, dövletini də ancaq əsgərlər müdafiə və mühafizə etməlidirlər. Lakin həman məlumunuz olan səbəbə görə bunu da polis nəfəratı [nəfərləri] icra edir. İştə bu təklif etdiyimiz layihə bu işlər barəsindədir ki, təxiri yaxşı olmaz. Layihəyi-qanuniyyəyə bu nöqtəyi-nəzərdən baxılsa görülməli ki, bu məsələlər böyük və mühüm məsələlərdir. Bunu demək istərdim ki, bu qanuna öylə bir nəzərlə baxmayasınız ki, guya, biz nə qayda ilə işi aparacağıq. Bu qaydanı bütçə təqdim edəndə məlum edəcəyiz. O vaxt təqdim edəcəyimiz layihə barəsində Parlaman öz təsəvvüratını bəyan edə bilər. O məsələ buna qatılmasın. Əlbəttə bizə də başqa müəssisələr, zemstvo [yerli özünüidarə orqanı] və qeyrə kimi lazımdır. Bu barədə hökumətimiz işləyir. Qanun layihəsi tərtib verilir. Layihə sizə təqdim olanda rəyinizi deyərsiniz. Daxiliyyə Nəzarəti qulluqçuları sizin bugünkü qətnamənizi gözləyir. Çünki onların aldıqları məvacib kifayət etməyir və məvaciblərin artırılması bugünkü qətnamənizə bağlıdır. Bir də kənd işlərinə baxan idarə barəsində demək istərdim ki, bu idarə lazım deyildir. Bakıda bu idarə ləğv olub, Gəncədə isə qalıb. Mən istəyirəm ki, Gəncədəki idarə Bakıdakı kimi olmayıb, kağızları tərtiblə top-

layıb Torpaq Nəzarətinə verilsin. Buna görə, mən də Büdcə komitəsi ilə bu idarənin pozulmasına şərikəm. Lakin əlavə edirəm ki, bu məsələ barəsində bir Təsviyə [Ləğvətmə] komissiyası təyin olunsun.

(5 dəqiqə tənəffüs elan olunur)
(Tənəffüsdən sonra)

[Aslan bəy] Qardaşov – Bayaq Parla-
man bir həftə olaraq iclası təxirə salmağı qəbul etməyinə görə üzvlərdən bir çoxları bu gün gedəcəklərindən, təklif edərdim ki, bu növbədəki məsələnin müzakirəni təxirə salınsın.

[Ağa] Aşurov – Mən də öylə bir şey təklif edərdim, ancaq indi bir şey əlavə edirəm. O qulluqçular ki, 480 manat alırlar, onlar baxacaqlar ki, bununla dolanmaq olmaz. Parlaman komissiyası da təyin edibdir ki, 450 manata dolanmaq olmaz. Ona görə bu məsələni təxirə sala-
laq. Hökumət onların məvəcibini nə cür istəyirsə artırınsın və 20 milyondan versin. Hərgah, 20 milyon qurtarıbsa genə verək. Məsələ böyük və mühümdür. Cənab nazir dedi ki, leqalizatsiya edəcəyik [qanunlaşdıracağıq]. Ancaq mən bilmirəm ki, leqalizatsiya haçan olacaq. Mən deyərdim ki, müzakirə gələn dəfəyə qalsın. Bu məsələyə külliyyə baxmaq. Ortalıqda bayram vardır. Asudə vaxtda baxa bilərik. Ona görə, indi bu məsələni təxirə sala-
laq.

[Musa bəy] Rəfiyev – Bu təkliflər ki, olunub, bayram gəlir, üzvlər gedəcəklər, məsələ qalsın, məsələyə külliyyə baxıl-
sın – bu təkliflər nəzərə alınmazlar. Daxiliyyə nazirinin smetası müzakirə olunanda külli söhbətlər olacaqdır. Bu işə Türük və Məbir [Nəqliyyat və Rabitə] nazirinin layihəsi kimi təcilidir. Bu mə-

sələyə təcili baxmaq lazımdır. Bu cüzi işə geniş dairədə baxmaq lazım deyil. Hər nəzarətin işinə geniş dairədə baxmaq lazım[sa], smeta müzakirəsi əsnasında baxılır. Layihəyə baxılmalıdır ki, qulluqçular qanuni surətdə olsun. Bir də xidmətçilərin məvəcibləri azdır, artırmaq gərəkdir. Bayrama gedən sabah da gedə bilər. Ona görə təklif edirəm ki, bu məsələyə indi baxılıb qəbul olunsun.

Sədr – Təklif var ki, Məclis münqəte olub [kəsilib], məsələ gələn iclasla təxirə salınsın. Hər kəs iclasın münqəte olmasına və məsələnin təxirə salınmasına tərəfdarsa əlini qaldırsın. *(Əllər qalxır)*

Sayın! Lehinə 26. Kim əleyhinədir? Əleyhinə 1. Rica edirəm, səsə qoyulan vaxt danışmayasınız! Sayılıb qurtarana qədər əlinizi saxlayasınız.

Qarabəyov – Bir də səsə qoyun!

Sədr – Təklif olundu ki, Məclis münqəte olsun və layihənin müzakirəsi gələn iclasla qalsın. Yenidən səsə qoyuram. Hər kəs bu təklifə tərəfdarsa, rica edirəm, əlini qaldırsın. *(Əllər qalxır)* Sayın! Lehinə 30. Kim əleyhinədir? Əleyhinə 12. Kim səs verməyib? Səs verməyən 2.

Beləliklə, iclas münqəte olub, məsələ gələn iclasla qalır. İclas qapanır.

(İclas saat 2.40 dəqiqədə qapanır)

TELEQRAF XƏBƏRLƏRİ

* Havas ajansı xəbər verir ki, Reyndə olan fransız istila qoşunlarının komandanı Parisə dəvət edilmişdir. Buna Avropanın cənub-şərq cəhətində xətrəli [təhlükəli] olduğu və bolşeviklərə qarşı gəndərilən Müttəfiq qoşunlarının mütəfərriq

[dağınıq] olduqları səbəbdir.

* Stokholm – Vyanada nəşr edilən “İ. M.” qəzetəsi Şərqi Qaliçədə və Ukraynada əhvalın son dərəcə xətrəli olduğunu bildirir. Proskurovda 400 ailə qətl edilmişdir.

* Macarıstanda Müttəfiqlərin istila qoşunları Çeqedinə çəkilməşlərdir. Hərbi komissiya və Amerikanın hamı ofiserləri [zabitləri] Peştədən çıxmışlardır.

* Daşkənd – Əfqan əmiri qətl edildikdən sonra, Əfqanıstanda millətçilərlə ingilislər tərəfdarları arasında hökumətdən ötrü qızgın mübarizə davam edir.

ÇİN ÖLKƏSİNDƏ İNQILAB HƏRƏKƏTLƏRİ

Daşkənd – Alınan məlumata görə, Çinin İninq qitəsində [rayonunda] şimdiki hökumətdən narazılığa görə inqilab hərəkatı başlanmışdır. Həman qitə və Külçə şəhəri idareyi-əsgəriyyə [hərbi rejim] altına alınmışdır.

SÜLH ƏTRAFINDA

Vaşinqton – Amerika sülh nümayəndələri “Belı dom”a [Ağ evə] teleqrafla xəbər verirlər ki, sülh əqdi [bağlanması] xüsusunda camaata məlum olandan artıq işlər görülmüşdür.

Paris – Lloyd Corcun Londondan övdətindən [qayıtmasından] sonra, gözlənilir ki, Ali Şurayı-Hərbiyyə [Ali Hərbi Şura] mütərikə [atəşkəs] işlərində olan mübahisəli məsələləri həll edəcəkdir. Bu məsələnin bu vaxta qədər təxirəyə sülh şəraitini [şərtlərini] tərtibə müvəzzəf ed[il]ən [vəzifələndirilən] mütəxəssislər arasında olan ixtilaf səbəb olmuşdur. Bunların

bəzisi müvəqqəti şərtlər tərtib vermişlərdir. Halbuki, digərləri daimi şərtlər hazırlayırmışlar. Buna görə də dünən qətl olunmuşdur ki, layihə Foşa qaytarılsın və ümid edilir ki, sabahkı Şuraya idxal ediləcəkdir. “Tan” qəzetəsi zənn edir ki, Almaniyaya əhvalı xətrəli [təhlükəli] olduğu üçün sülh işlərini təcilən itmama yetirəcəklər [tamamlayacaqlar]. Bundan əlavə, “Tan” xəbər verir ki, Lloyd Corc lazım bilir ki, bilatəxir [gecikdirilmədən] yeni mütərikə şərtnaməsi imza edilsin. Bu şərtnamə ilə abluka [mühasirə] təbdil [dəyişdirilsin] və Müttəfiqlərin şərfi mühafizə edilsin.

Almaniya və Rusiya

Nauen – Almaniyada Rusiya ilə əlaqəyə başlamaq məsələsi qalxmışdır. Əf-kari-ümumiyyə [ictimai rəy] bilməyir nədən ötrü Almaniyaya Rusiya ilə əlaqə bağlamaq kimi Müttəfiqlərin tələbatına razı olmuşdur.

VÜKƏLA ŞURASINDA [NAZİRLƏR KABİNETİNDƏ]

* Maliyyə nazirinin Dağıstan Hökumətinə 30 milyon qərz [borc] vermək haqqındakı məruzəsindən sonra qətl edilmişdir:

Maliyyə nazirinin layihəsini təsviblə [bəyənməklə], ona tapşırılsın ki, təsdiqdən ötrü Məclisi-Məbusana idxal etsin.

* Daxiliyyə nazirinin Şimali Qafqaziyadan gələnlər haqqındakı məruzəsindən sonra qətl edilmişdir:

Dağıstan Cümhuriyyəti təriqi [yolu] ilə Şimali Qafqaziyadan gələnləri fəqət [an-

caq] Dağıstan Cümhuriyyəti Hökuməti nəzdindəki Azərbaycan siyasi nümayəndəsi tərəfindən verilmiş vəsiqə üzrə Azərbaycan daxilinə buraxmaq olar. Dağıstan Hökuməti tərəfindən şəhadətnaməsi olanlar istisna edilir. İşbu qərardad aprelin 15-dən etibarən qüvvəni həvədir [qüvvədədir]. İşbu təşkilat Daxiliyyə Nəzarəti ilə Türlüq və Məabir Nəzarətinə mühəv-vəl [həvalə] edilir.

Fransa mürəxxəsinin [nümayəndəsinin] Rəisi-vükəlanı [Baş naziri] ziyarəti

Həmin aprelin 2-də Fransa dövlətinin Tehran səfiri Rəisi-vükəla həzrətlərini ziyarət edərək Azərbaycan ilə İran dövləti miyanındakı [arasındakı] əlaqəyə dair müsahibədə bulunmuşdur.

NƏZARƏTLƏRDƏ [NAZİRLİKLƏRDƏ]

Məsai Nəzarətində

- İngiltərə ərkani-hərb [qərargahı] Məsai Nəzarətinə [Əmək Nazirliyinə] müraciətən məlum etmişdir: Ərkani-hərb bir dəfə Nəzarətə fəhlələrin tabelini göndərərək avqust ayı avans üçün 4 ½ milyon paranın təxsis[ni] [ayrılmasını] rica etmiş imiş. Binaənileyh [ona görə], ərkani-hərb ikinci dəfə rica etmişdir ki, bu barədə hökumət nəzdində təşəbbüsətdə bulunsun. Məsai Nəzarəti ərkani-hərbə xəbər vermişdir ki, birinci dəfə Nəzarət heç bir kağız almamışdır. Nəzarət rica etmişdir ki, fəhlələrin tabelləri təqdim edilsin.

- “Müsavat” firqəsinin Təbliğət və Təşkilat Şöbəsi Məsai Nəzarətinə müraciətən məlum etmişdir ki, Binəqədi mədən dairəsi və köyündə neçə vaxtdır ki, Şollar su yolu işləməyir. Bundan naşi [buna görə] fəhlə və kəndçilər miyanında [arasında] bir çox xəstəliklər davam etməkdədir. Şöbə rica etmişdir ki, Nəzarət lazımı tədabiri ittixaz etsin [tədbirləri gör-sün].

- Məsai Nəzarəti Bələdiyyə İdarəsinə müraciətən rica etmişdir ki, tezliklə Binəqədiyə su buraxılsın və bu vaxtadək suyun kəsilməsi səbəblərini məlum etsin.

KÖÇƏRİ MƏSƏLƏSİ VƏ BARAMA TUMU

Hökumət Kabinəsi tərtib verilib düzəlcə qarşımızda öylə məsələlər dayanmışdır ki, bunların həlli daha bir gün sonraya atlırsa, əhalinin bir çoxu və bəlkə hamısı böyük bir fəlakətə düşər olar. Zətən öylə məsələlərin həllinə bu gün deyil, yarım il bundan qabaq çalışmalı idi. Hərgah, buna indiyə qədər heç bir tədarük görülməmişsə, fəvqəladə bir məharət və səriyyətlərəkə [sürətli] bir fəaliyyət lazımdır ki, bəlkə bəlanın yarısı bir tövr rəf [aradan qaldırıl] və dəf oluna.

Fövrən [tezliklə] həllinə möhtac qalmış məsələmiz hədsiz və hesabsızdır. Lakin mövqeyi lap yaxınlaşmış və burnumuzun qabağında dayanıb da bizdən bu saat çarə tələb edən məsələlərin biri köçərilərin halı, ikincisi əkinçilərə müavinət [köməklik] və üçüncüsü də baramaçılara tum tədarüküdür. Bunların üçü də biri-birindən əcəlali [təcili] olduğu üçün

hamısının da çarəsi bir vaxtda gərək yapılsın.

Əvvəla, hamıya məlum olduğu üzrə, Qarabağın və Cavadın aran adlanan cəhətlərində köçəri halı ilə bir çox tərəkəmə tayfaları olurlar ki, qışda qışlaqlarında (aran cəhətində) və yayda da yaylaqlarında (Qarabağın dağ ətrafında) yaşayırlar. Bunların ən böyük məşğuliyəti maldarlıq və qoyunçuluqdur. Tərəkəmə əhlindən öylə sərvətdarları vardır ki, minlərlə qoyunları mövcuddur. Sürülərinin ucu-bucağı görünməz.

Qoyunçuluğun ən böyük faydaları vardır. Məlum olduğu üzrə, tamam Azərbaycan əhlinin yediyi xörəklər ümumiyyətcə qoyun ətindən hasil olur. Ətindən əlavə, qoyunun yunu, südü, yağı və ələlxusus peniri hasil olur ki, motal, yaxud “axtarma” adı ilə məşhurdur. Zənn edirəm ki, axtarmanın ləzzəti yevropalılardan bir bu qədər tərifi qazanmış “şveysar” penirində olmasın. Bu axtarma penir ancaq göy otlı, soyuq bulaqlı yaylaqlarda hasil olur. Camaat bu il axtarmanın üzünə həsrət qaldı. Səbəbi isə yollar bağlı olduğu üçün köçərilər dağlara getməyib sürüləri ilə bərabər aranda qalmışdılar.

Bundan əlavə, aranda qalmış əhalinin qismi-əzəmi [əksər hissəsi] bu il qızdırma naxoşluğuna mübtəla olub, bir çoxu da vəfat etmişdir.

Zətən aranın bəzi vaxt 40-50 dərəcəyə qədər qalxmış hərarətinə insan deyil, qaramal və qoyun kimi heyvanlar da tab gətirməyib yüzlərcə tələf olurlar. Odur ki, yayda dağlara getmək adətindən məhrum qalmış qoyun sürüləri keçən il aranda qalıb minlərcə qızdırmadan

tələf olmuşlar. Əhalinin qaramalını əlindən alıb rus cəbhələrinə göndərmişlərsə də, amma qoyun sürülərinə əsla əl vurulmamışdır.

Binaənileyh [ona görə], təbiətən qoyun əti çox ucuz qiymətlərə satılıydı, halbuki, indi qoyun ətinin girvənkəsi 15 manata satılır. İştə, bunun ən böyük səbəbi qoyunun aranda qalıb qızdırmadan tələf olmasıdır. Hərgah bu il də xudənəkərdə [Allah göstərməsin] qoyunlar aranda qalarsa, gələn il ətin girvənkəsi 50 rubləyə də tapılmayacaqdır. Əhali də aranda batıb gedər.

Köçərilərin dağa doğru hərəkəti Novruz bayramından sonra başlar. Binaənileyh, hökumətin birinci təşəbbüsü bunların mürəffəhülhal ilə [rifah içində, rahat] köçmələrinə müavinət göstərməyidir. Dağ yolları tamamilən indidən gərək açılınsın və buna dair hər bir binagüzarlıq [tədbir] görülsün. Köçərilərin ümidi yeni təyin olunmuş Qarabağ general-qubernatorunadır. Yəqin ki, o cənabın bu barədə xüsusi tədbir və binagüzarlığı olmuşdur.

İkinci məsələ: keçən il bolşeviklərin təcavüzəti əsnasında Şirvan və Muğan cəhətlərində bir çox kəndlilər qaçıb, əkin və biçinlərindən məhrum qalmışlar. Bu il əllərində tum olmadığı üçün bir çox yerləri başlı-başına qalmışdır. Bir çox müftəxor qaçqınlara ərzaq paylamaq əvəzinə böylə zəhmətkeş əkinçilərə tum paylansa, daha mənfəətli olar. Bahalığa bir çarə varsa, o da əkin dairəsini böyütməkdir. Bu barədə hökumətin səyi əhalini əkin işlərinə tərgib edəcəkdir [rəğbətəndirəcəkdir], ta ki əkilməmiş bir

qarış da yer qalmasın. Xülasə, tuma möhtac qalmış əkinçilərə hər növ ilə olursa-olsun tum buraxmalıdır ki, yeni məhsulatımız artsın.

Üçüncü məsələ: Azərbaycanın aran cəhətlərində əhalinin bir çoxu qədimdən baramaçılıqla məşğul olur. Barama tumu qismən İstanbuldan və qismən də Türkiyədən və şərq cəhətlərindən gəlirdi. Gətirənləri də əksərən yunan və erməni tacirləri olurdu. Əcnəbi tacirlərinin əlindən qəbul olunmuş barama tumu bəzi vaxt qəlp və saxta olduğundan, bığara əhalinin əməyi və səyi hədəyə gədirdi. Bu halı müşahidə etmiş sabiq rus hökuməti Tiflisdə barama tumu idarəsi (Шелководственная станция) tərtib verib tumları müayinə və nəzarətsiz buraxmayırdı. Əhali üçün bir qədər arxayınlıq hasil olmuşdu. İndi hələ cavan hökumətimiz böylə bir idarəyə malik olmadığından, avam əhali arasında yenə əcnəbi tacirləri cövlan edəcəklər, tumların xalis və ya qeyri-xalis olduqlarını dərk etməyəcəklər.

Binaənileyh, əhalinin hüququnu mühafizə etmək üçün buna dair torpaq idarəsinin ciddi bir təşəbbüsü olmalıdır. Baramaçılara satılacaq tumları müayinə və tədqiq edib də xalislərinə bandrol vurmalıdır, ta ki əhali bunun salamat bir tum olmağına inansın. Bu üsul qəbul olunarsa, məchul və naxoş tumlardan sadətil [sadələvh] camaat azad olar.

Yenə təkrar edirəm ki, vaxt çox tənğdir [dardır, azdır]. Məsələlərin üçünə də hökumətin diqqətini sürətlə cəlb etməlidir ki, sonra iş-ışdən keçər.

Fərhad Ağazadə

ƏLƏKBƏR BƏY RƏFİBƏYOV

Möhtərəm “Azərbaycan”ın 4 nisan [aprel] tarixli nəşr edilən nömrəsi Azərbaycanın ən birinci millətpərəsti, vətənpərvəri, həqiqətən millət atası denilməyə şayəstə və səzavar olan [yaraşan və layiq olan] məşhur Ələkbər bəy Rəfibəyovun mərhum olmasını xəbər verdi.

Əvət, Ələkbər bəy həzrətləri vəfat etdi. İna lillahi və inna ileyhi raciun! Rəhmətullahi əleyhə rəhmətən vasia!

Fəqət Ələkbər bəy həzrətləri vəfat etdi, yəni öldü demək həqiqətən doğru deyildir. Ələkbər bəy həzrətləri ölməmiş, diridir. Qiyamətədək dəxi diri qalacaqdır. O ancaq bir aləmdən başqa bir aləmə, aləmi-fanidən aləmi-bəqaya [fani aləmdən əbədi aləmə] rihlət [köç] etmişdir.

Bu məsələ üçün isbatı istənilir? İştə ən şafi [qənaətbəxş] isbat olaraq “O kimsələr ki, Allah yolunda tərki-həyat etmişlər, məgər onları ölmüş hesab edirsiniz? Onlar ölməmişlər. Onlar ta qiyamətədək diridirlər!” məalında [mənasında] olan ayeyi-Qurani-əzimüşşanı [şanı böyük Quranın ayəsini] göstərə biləriz. Allah yolunda tərki-həyat etmək nə deməkdir? Din, millət və vətən uğrunda çalışaraq tərki-həyat etmək demək deyilmi?

Ələkbər bəy həzrətləri kim idi? Millət və vətən uğrunda nə günə [nə cür] xidmətlər etmiş? “Azərbaycan”da dərc edilən elanlarda “ədib” deyə göstərilmişdir. Təbii, biz buna iştirak edəmməyəcəyiz. Zira bir şəxsi zəmm etmək [pisləmək, eyibini söyləmək] nə qədər qəbih bir əməl isə, o şəxsin dara [malik] olmadığı sifətlərlə onu mədh etmək dəxi o qədər qəbihdir.

Ələkbər bəy həzrətləri ədib deyildi. Zira, nə rusca və nə də türkcə nəşr edilmiş və yaxud nəşr edilməmiş heç bir əsəri-qələmiyyəsi [yazılı əsəri] yoxdur. Fəqət Ələkbər bəy həzrətləri həqiqi bir vətənpərvər, sadıq bir millətpərəst, kimsədən qorxmaz və çəkinməz, gecə və gündüz istirahət bilməz, heç bir təhlükə və fəlakəti göz önünə almaz, atəşzəban [alov dilli, doğruları deməkdən çəkinməyən] bir müdafeyi-millət [millət müdafiəçisi] idi.

Ələkbər bəy həzrətləri 1898-ci sənədən başlayaraq millət və vətən uğrunda çalışmağa, həm də həqiqətən sadıq olaraq cansipərənə bir surətdə çalışmağa başladı. Başqaları kimi əmniyyətli, asayışlı bir vaxtda, bir intixab [seçki] vaxtında ictimalarda (mitinq) kürsiyi-xitabətə atılaraq təhsili-məqsuddan [məqsədinə nail olduğdan] sonra istirahət və kamranlığına [həyatdan kam almağa] çəkilənlər kimi yox, hər bir dəqiqə, hər bir an çalışmağa başladı.

Ələkbər bəy Rəfibəyov həzrətləri ən əvvəlinci fəaliyyətini Gəncə Şəhər İdarəsini islah etməkdən başladı. Böylə ki, Nikolay hökumətinin mənhus siyasəti tənzim etdiyi xəbis qanun mövcubincə [qanuna əsasən], Bələdiyyə İdarəsi əzasının nisfindən əqəlli [üzvlərinin yarısından azı] türk olması lazım gəldiyi məlum olsa gərəkdir. Buna məbni dəxi [buna əsasən də], Gəncə idareyi-bələdiyyəsi əzası miyanında [arasında] barmaq ilə sayılması mülahizə edilən və o da rusca, bəlkə türkcə də bisavad, iclaslarda heç bir şeyi anlamayaraq yalnız gurultuya barmaq qaldıran və bütün iclas vaxtı isbatı-vücut [iştirak] etməyən və yaxud etsə də uyuyanlardan ibarət bir neçə nəfər türk bulmaq olardı. Ələkbər bəy həzrətləri buna

səbr və təhəmmül edəmmədi [dözə bilmədi]. İslaha, həm də həqiqətən müharibə deniləcək bir təzadə çalışmağa başladı. Müvəffəq də oldu.

Bələdiyyə İdarəsi müsavat [bərabərlik] üzrə, nüfus [əhalinin sayı] etibarilə təşkil edildi. Bələdiyyə İdarəsinə saylanan türk əzası dəxi uyuyanlardan, bisavaddan, əcnəbilərin müstəhziyanə [istehzalı] gülüşlərinə hədəf olanlardan deyil, fəal, basavad [savadlı], siyasətşünas gənclərdən oldu.

Sonra Ələkbər bəy həzrətlərinin nəzər-diqqətlərini türklərdə tərbiyyə-milliyə olmaması cəlb etdi. Yəqin etdi ki, nə qədər ki, türklərin milli məktəbi yoxdur, o qədər də onlar milli tərbiyə alammayacaqlar. Buna məbni də bir milli məktəb güşadına [açılmasına] təşəbbüs etməyə başladı.

Heyhat!!!

Nikolay hökumətinin siyasəti, o siyasəti iqamə və tərviç [yerinə yetirmək və ona rəvac vermək] üçün Rusiyadan gəndərilən missioner məmurlar buna müsaidə edəcəklərmiydi? Hər halda Ələkbər bəy həzrətləri çalışmağa başladı. Heç bir fədakarlıqdan çəkinmədi, heç bir təhlükədən qorxmadı.

Edadi məktəbi məramnaməsində [proqramında] milli bir məktəb güşadına müsaidə istədi. Lazım olan məkanlara və mövqelərə müraciət etdi. Nəhayət, 1906-cı sənədə bu məsələni həll etmək üçün Gəncə vilayəti valisinin tədabiri [tədbirləri] ilə onun təhti-rəyasətində [başçılığı altında] Gəncə vilayəti qəzalarının nümayəndələri, qazıları və xalq məkatibi [məktəbləri] naziri [müfəttişi] və müdirilərindən ibarət bir ictimə [yığıncaq] şurası quruldu.

Müzakirə başlandı. Vali, Ələkbər bəy həzrətlərinə xitabən nə istəyirsiniz, deyə sordu? Ələkbər bəy həzrətləri:

“Ümurati-diniyyə və adati-milliyəni [din işlərini və milli adətləri] icra üçün bizlərə alimlər vücudu vacibdir. Qanunən əcnəbi məmləkətlərdə təhsili-ülum edən islamlar Rusiya daxilində icrayı-vəzifə etmək haqq və səlahiyyətindən məhrumdurlar. Rusiya məmləkəti daxilində isə dini və milli məktəbimiz yoxdur. Buna məbni [buna əsasən] də öz ümuratımızı [işlərimizi] icra və hökumət tədabirini ifa etmək üçün dini və milli alimlər hazırlamağa, bir milli məktəb güşadına müsaidə edilməsini rica edirik!” dedi.

Buna kim cavab verdi, nə cavab verdi? Xalq məktəbləri naziri məşhur missioner, o ruslaşdırmaq siyasəti mürəvvici [rəvac verəni] Levitski: “Ola bilməzmi ki, sizin çocuqlar rus darülmüəllimin [seminariya] məktəblərində “Quran”ın rusca tərcüməsini oxuyaraq, sonra sizə axundluq, mollalıq və yaxud əfəndilik etsinlər?” deyə cavab verdi.

Ələkbər bəy həzrətləri hiddətlənərək, qızaraq: “Ola bilməzmi ki, siz ruslar üçün sizin rus çocuqları yəhudi lisanında təlim və tərbiyə alaraq sonra yəhudi lisanına tərcümə edilmiş “İncil” əhkamını [hökmlərini, qanunlarını] sizlərə təbliğ üçün kilsələrdə ifayə-vəzifə edələr?” – deyə müqabilə etdi [cavab verdi]. Bu mücadilə nəticəsində o vaxt Mədrəseyi-Ruhaniyyə və indi Mədrəseyi-Diniyyə təsmiyə edilən [adlandırılan] Gəncə məktəbi-millisi güşadına müsaidə edildi [icazə verildi].

Ələkbər bəy Rəfibəyov həzrətlərinin ən axırını mühüm fəaliyyəti 1915-ci sənə Qars faciəti [faciələri] xüsusunda oldu. Məşhur Qafqaz canişini Vorontsov-Daş-

kovun hüzuruna gedən nümayəndələrin biri də Ələkbər bəy həzrətləri idi və orada ən cəsüranə və ən atəşin bir lisanla idareyi-kəlam edən [danışan] o idi. Orada, yəni Tiflisdə Qars hərzbədələrinə, o məsum məzlumlara müavinəti-maddiyyə etməyə müsaidə alaraq Gəncəyə döndü. Bu mətləb üçün öz təhti-rəyasətində [başçılığı altında] bir komiya təşkil etdi. Minlərcə, on minlərcə para topladı, səkkiz nəfərədək müəllimlərdən və qeyrilərdən adamlar göndərdi, ta nəhayətədək çalışdı.

Zənn edilməsin ki, mərhum Ələkbər bəy həzrətlərinin gördükləri işlər ancaq bunlardan ibarət olmuş, yox. Əgər o gördüyü, o əmələ gətirdiyi işləri qələmə almaq lazım gələrsə, cildlərlə kitablar yazmaq lazım gələcəyi şübhəsizdir.

“Ələkbər bəy həzrətləri ədib deyildir, zira heç bir əsəri-qələmiyyəsi yoxdur” demişdik. Fəqət Ələkbər bəy həzrətləri, haqqında bir çox əsəri-qələmiyyə əmələ gətirilməyə səzavar bir vücud idi deməyə dəxi cəsərət edə bilərik. Ələkbər bəy həzrətləri millət və vətənə o qədər xidmətlər etmiş ki, onları bilməyən, onları təqdir etməyən millət və vətən nankorudur, şübhəsiz.

Ələkbər bəy həzrətlərinin böylə mühüm zamanda rihlət etməsi [köçməsi] bütün azərbaycanlılar üçün ən mühüm bir zıyay-əbədidir [əbədi bir itkidir]. Böylə müdhiş bir müsibət müqabilində xudavəndi-aləm bütün azərbaycanlılarla bərabər mərhumun ailə və mütəəlliqəti [yaxınları, qohumları], xüsusən məxdumu [oğlu] doktor Xudadad bəyə səbr əta etsin.

Rəhmətullahi-əleyh və rəhmətən vasia!

Məhəmməd Səid

ORDUMUZUN PAYTAXTA VÜRUDU [GƏLİŞİ]

Bir gün əvvəl

Nisanın 4-də “Yarın ordumuz gəlir” deyə şayiət ildırım kimi paytaxtın hər tərəfinə yayıldı. Hər kəsdə bir sürur [şadlıq] həyəcanı, hər kəsdə bir sevinc olduğunu dodaqlardakı təbəssümlərdən, simalardakı şadlıq və məsərrətdən [sevincdən] görmək mümkün idi.

Paytaxt ordunu salamlayır

Nisanın 5-i səhər saat 7-dən etibarən paytaxt bəzənməyə başlanmışdı. Soqaqlar, balkonlar, dükanlar al və milli bayraqlar əmvacı [dalğaları] altında xüsusi gözəl bir mənərə təşkil etməkdə idi. Nikolayevski caddəsi ilə dəniz kənarı və evlərin balkonlarından ziqiymət [ziyətli] xalılar sallanıb istiqbala [qarşılamağa] çıxmış qadın-çocuqlarla xınca-xınc [qələbəlik, adamlarla dolu] idi. Ən calibi-diqqət [diqqəti cəlb edən], ən müzəyyən [bəzəkli] qala qapılarından başlayaraq Bazarını küçə və Şamaxı yolu idi ki, divarlarda boş yer görmək belə qabil deyildi. Millətin nəyi varsa, igid qəhrəmanların ayaqları altına salmağa, onları can-dil ilə pişvaz etməyə [qarşılamağa] hazırlandığı müşahidə edilirdi. “Yaşasın Azərbaycan”, “Yaşasın Millət” sözləri yazılmış al parçalardan alaqaqılar qayırmışdı.

Saat 9 radələri üçün məkatib [məktəb] çocuqları ura sədələri ilə soqaqlarda dolaşır vaxtın yaxınlaşmağını sabah xoruzları kimi, bəkləyən millətə xəbər verirdilər. Bakı istasyonu qarşısından başlayaraq qoşun keçəcək soqaqlarda polis nəfəratı [nəfərləri] dururdu. Səkilər üs-

tündə xalq izdihamla durub bəkləyirdilər. Dün gecədən etibarən qoşun əşyası məxsusi arabalarla Salyan qışlarına daşınırdı.

Qəhrəmanlarımız

“Gəlirlər, gəlirlər” səsi eşidilməyə başladı. Bolşaya Morskaya soqağından əsgəri musiqi tərənnümü, xalqın “Yaşa” alqışları altında qəhrəmanlarımızın birinci sıraları göründü. Süngü meşələri gəlir. İrəli gəldikcə qan coşur. Millət övladlarının “Türk Ordusu” nəğmələri xalq ürəklərinə soxulub “Yaşasın Ordumuz” dedirdirir. Əvvəl piyada, piyadalardan sonra mitralyoz, topçu və süvarilər. Süvari dəstəsi olduqca calibi-diqqət idi. Zira əllərində uca nizələr, ucunda Milli Bayraq, əski Qafqaziya qaydası üzrə zurna çala-çala yürüyürdülər.

Bulvar qarşısında

Qoşun Telefonu, Bolşaya Morskaya, Malakanskaya, Parapet və Mixaylovski soqaqları ilə bulvar qarşısına gələrək durdu. Burası bir başqa şayani-tamaşa [tamaşaya layiq yer], böyük bir mənərə idi. Kəsəti-izdihamdan [izdihamın çoxluğundan] səkilərdə yürümək mümkün olası bir şey deyildi. Bulvarın hasarı, mərdivən, dükanların içləri və balkonlar xıncaxınc məmlu [dolu] idi. Polis nəfəratı qayda və nəzarəti saxlamağa çalışırdı. Qoşun burada durdu. General Həbib bəy Səlimzadə ahənin [dəmir kimi, cingiltili] səda ilə komanda verərkən taqım zabitəni [zabitləri] təkrar edərək də qoşun qitəti [hissələri] bir tənə-vahid kimi [hamı bir nəfər kimi] hərəkətə gəlib komanda əmrlərinə itaət edirdilər.

Sabiq gömrükhana qarşısında ordu vürudunu [gəlişini] təbrik üçün təşrif gətirmiş xüsusi nümayəndələr heyəti hazır idi. Burada bütün Parlaman əzası, başda Məşixət üzvləri müftü Mustafa əfəndi [Əfəndizadə], Şeyxülislam Molla Ağa [Ağa-əlizadə] həzrətləri olmaq üzrə, üləma [ruhani alimlər] heyəti, Bakı Ünas [Qadın] Cəmiyyəti-Xeyriyyəsi heyəti, Bələdiyyə Məclisi tərəfindən başda Bələdiyyə Məclisi rəisi İlyuşkin olmaq üzrə bir heyəti-mürəxxəsə [nümayəndə heyəti], Dağıstan, Gürcüstan, Lehistan [Polşa] nümayəndələri heyəti dəxi isbati-vücut [iştirak] edirdilər.

Bir az keçmədən əyan, başda Hacı Zeynəlabdin Tağıyev olmaq üzrə təşrif gətirdilər. Hökumət dairəsində milli bayraqlar təməvvüc edirdi [dalğalanırdı]. İzdiham bir ağızdan “Yaşasın Azərbaycan” deyərək əl çalmağa başladı. “Hökumət gəlir” səsi eşidildi. Rəisi-vükəla [Baş nazir] Fətəli xan Xoyski və başqa nazirlər həzrəti alqış altında təşrif gətirdilər.

Bu vaxtda İngiltərə orduları Baş komandanı Şattlvort və polkovnik Klatterbak öz məyyətləri [müşayiətləri] ilə bərabər süvari olaraq ordu qarşısından Azərbaycan bayrağı altından keçərək qoşunlara “xoş səfa” edib hökumət duran yerə qayıtdılar. Parad Hərbiyyə nazirini bəkləyirdi.

Hərbiyyə naziri

Avtomobil şeypurunun səsi eşidildi. Hərbiyyə naziri Səməd bəy Mehmandarov həzrətləri Məsai [Əmək] naziri Aslan bəy Səfikürdlü ilə bərabər gurultulu xalq alqışı və əsgəri musiqi tərənnümü içərisində təşrif gətirdilər.

Heyətlərlə salamlamadan əvvəl öz məyyəti və Rəisi-vükəla ilə bərabər qəhrəman əsgərimiz tərəfinə gedib, “Mərhəba!” derkən qoşun tərəfindən “Çox sağ ol!” deyərək verilən səslərlə taqımları titrəyirdi. Rəisi-vükəlanın “Salam əleyküm” deməsinə, əsgərlərimiz “Əleykə salam” deyərək cavab verirlər.

Bundan sonra Hərbiyyə naziri heyətlərə tərəf alqışlar içində yürüyərək tam bir türk salamu ilə əlini öpüb gözləri üstə qoyaraq pişvaz edənəri salamladı.

Birinci olaraq Rəisi-vükəla həzrətləri Hərbiyyə nazirinə və Orduya müraciətən bu məzmununda bir nitq irad etdilər [nitq söylədi]:

“Qəhrəman əsgərlər! Bu gün Azərbaycanın böyük, şanlı bir bayramıdır. Azərbaycanın paytaxtına Azərbaycanın şanlı, igid qoşunları gəldilər. O qoşunlar ki, daima öz şücaətləri və qəhrəmanlıqları ilə məşhur olmuşlardır. O qoşunlar ki, sinələrini daima sipər etməklə vətən və milləti mühafizə və müdafiə etmişlərdir. Xudanəkərdə [Allah göstərməsin] yənə müharibə üz verərsə, mən əminəm ki, yənə öz qanınızla namusunuzu, şərəf-millinizi müdafiə və mühafizə edəcəksiniz. Sülh zamanı isə hamı millətlərin ədalət və müsavət üzrə yaşamaqlarını təmin edəcəksiniz. Ümidvarıq ki, öz vəzifənizi layiqincə ifa etməklə bütün millət və vətəni şad edəcəksiniz. Allah sizi xoşbəxt etsin! Allah sizin qılıncınızı kəskin etsin! Siz Azərbaycanın, müstəqil vətəninizin paytaxtına xoş gəldiniz! Yaşasın müstəqil Azərbaycan! Yaşasın əsgər və zabitan! Yaşasın ordumuz böyüyü Mehmandarov cənabları!”

Yaşasın və var olsun səsləri asumana bülənd oldu.

Sonra müftü həzrətləri bu məzmununda bir nitq irad edir:

“Millətimiz və vətənimizin ruhi-həqiqisi qəhrəman əsgərlər! Xoş gəldiniz!”

Möhtərəm bir qonaq gəldikdə xalq onu pişvaz edər, o qonağın gəldiyi yollara gül tökərlər, xoş səfa edər. Fəqət bir şey də vardır ki, o da möhtərəm qonağı kütübi-səməviyyə [səməvi kitablar] ilə qarşılarlar, Allah amanında olmağını dilərlər. Binaənileyh [ona görə], mən kitabı-müqəddəsimiz olan “Qurani-şərif” ilə sizi, siz möhtərəm qonaqları pişvaz edirəm və bu ayeyi-şərifə ilə sizi qarşılamaq istəyirəm.”

“Və ləqəd kətəbna fit-Tövrati və yerisuha ibadiyəs-salihunə” ayeyi-şərifəsini tilavət edir [oxuyur].

“Allah-taalanın müjdəsi sizə olsun! Yaşasın ordumuz! Yaşasın müstəqil Azərbaycan!” – deyərək nitqinə xitam verir.

Bədəhu [sonra], Şeyxülislam həzrətləri xütbə tilavət etdikdən [oxuduqdan] sonra deyir:

“Qəhrəman qoşunlar! Behiştin qapıları sizlərdən ötrü açılmışdır. Siz əllərinizə silahlarınızı aldınız ki, “Quran” və irz-namusunuzu mühafizə edəsiniz. Deyirlər ki, hazır ol cəngə, əgər istər isən sülhü-səlah. Siz zəmin olmusunuz Allah hüzurunda ki, millət və dini mühafizə edəcəksiniz. Ümidvaram ki, öz vəzifənizi layiqincə ifa edərsiniz. Yaşasın Azərbaycan əsgərləri!”

.... rusca nitqində Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən Azərbaycanın paytaxtına qəhrəman ordunun vürudunu [gəlişini] təbrik edir.

Bakı müsəlman ünas cəmiyyəti [qadınları] tərəfindən dəxi [bir] xanım əfəndi

ordunu təbrik edir.

Lehlər [polyaklar] tərəfindən gəlmiş nümayəndə uca səslə təbrikə başlayaraq deyir:

“Mən, lehlər tərəfindən sizi, qəhrəman əsgərləri təbrikə gəldim. Biz lehlər səmimi-qəlb ilə sizi təbrik edirik. Zira, 18-ci əsrdə Lehistanın azadlığı yolunda qəhrəman türklər sinələrini sipər etmişdilər. Biz də öz ordumuzu təbrik etdik. Şimdi sizin də müstəqil ordunuzu təbrik edərək. Yaşasın Azərbaycan ordusu!”

Sonra gürcü ataşemilitəri [hərbi ataşesi] əsgəri salam vəziyyətində duraraq təbrik edir və nitqinin axırında:

“Yaşayınız siz və sizin komandanınızın general Mehmandarov və zabitan!”

Bundan sonra general Həbib bəy Səlimzadə həzrətləri – “Bayraqçılar, irəli!” komandası verərək “Salam marşı” komandasından sonra, taqımlar cümbüşə [hərəkətə] gələrək əsgəri musiqi tərənnümü ilə Hökumət dairəsi qarşısından Sadovı küçə ilə qalxır. Buradakı görünüş başqa bir görünüş idi. Aşağıdan yuxarı çıxan, mahnı oxuyan ordunu tamaşa edənin qəlbində nələr oyanmayırdı? Sün-gülər meşə kimi görünür, qəhrəmanları müşayiət edən xalq şitab ilə [tələsə-tələsə] ardlarınca qoşurdu.

Qadınların göz yaşları

Bələdiyyə İdarəsi milli bayraqlarla bəzənmiş, Müqəddəs Nina ünas [qız] məktəbi qarşısında cəm olmuş yüzlərcə islam qadın və kişiləri ordunu göz yaşları ilə salamlayır. Onların qarşısından ötdükdə işbu sözləri eşidirəm:

“Allah köməyiniz olsun, oğullarımız, balalarımız! Bir vaxt bizləri əsir etdilər.”

Xırda çocuqlarımız ilə çöllərə dağıldıq. Yanan evlərimiz, talan olan mallarımız sizə qurban olsun. Pərvərdigara, şükür olsun qəhrəmanlarımız, sütunlarımız gəldi. Şimdi rahat yatarız.”

İslam qadınları şadlıqlarından ağlayırdılar. Buradan keçənlər dəxi bilaixtiyar şadlıqlarından ağlamağa məcbur olurdu.

Parlaman qarşısında

Gurultulu alqışlar, “Yaşasın Ordu!” sədaları altında qoşun Parlaman qarşısına gəlir. Ətraf balkonlardan qoşunların üzərinə güllər saçılır. Parlamanın üzərində al və milli bayraqlar təməvvüc etməkdədir [dalğalanmaqdadır].

Parlaman dairəsi böyümüş kimi nəzərə çarpır, insanın gözlərinə yerləşməyir. Buradan asılmış hər bayraq, hər xalı belə qəhrəman igidləri – namus və şərəfi-millî mühafizlərini salamlayır, yellənir. Kəmahüvə [sanki onu] bağrına basıb öpmək, qucmaq istəyir. Yanmış, qara geyinmiş “İsmailiyyə” belə sanki bütün qəmlərini, yaralarını yaddan çıxartmışdı. İçərisinə asılmış dəmir parçalarını təp-rədərək ordunu salamlayırdı.

Burada artıq hər kəs ağlayırdı. Parlaman əzası, başda Parlaman sədri Həsən bəy Ağzadə həzrətləri olaraq, ordunu pişvaz edərək nitq irad eyləyir. Nitqinin axırında:

“Əminəm ki, siz türk qəhrəmanları sayəsində istiqlalimiz binası möhkəmləşəcək, milliyətimiz əsasları mətənat kəsb edəcəkdir [əldə edəcək]. Yaşasın ordu! Yaşa, çox yaşa, türk qəhrəmanları! Yaşa, Hərbiyyə qəhrəmanı Səməd bəy! Yaşasın müstəqil Azərbaycan!”

Qoşunlar bir ağızdan “Yaşa!” deyir.

Bundan sonra musiqi tərənnümü ilə Parlaman qarşısından qoşun Bazarnı küçə ilə Salyan qışlarına tərəf gedirlər.

Yaşa Ordu

Bazarnı küçəyə yavuş olan küçələr belə əhali ilə dolmuşdu. Burada xalq ağlayır, bir-birini öpür, “Bayramın mübarək!”, “Gözlərin aydın!” deyirdi. Xalq ordunu mümkün olsaydı bağrına basacaqdı, duz kimi yalayacaqdı. Aldıqları yaralarına məlhəm kimi sürəcəkdilər. Artıq, Bazarnı küçədə milli hissini aşmış, coşub-daşmasını gördük. Alqış, “Yaşa Ordu!” səsləri asumana bülənd olub havada gurlayırdı.

Qəhrəmanlar da xalqı təbəssümlə salamlayırdı, qadınlar xeyir və dua edir, gəncələr orduya gedəcəklərini deyirlər. Nerəyə qulaq verərsək, çocuğundan qocasınadək “Daha artıq vaxt o vaxt deyil. Körpələrimiz də, ağsaqqalılarımız da, lazım olarsa qadınlarımız da orduya gedəcək, Azərbaycanın istiqlalini saxlayacaq!” sədalarını eşidirdik.

Ordunu gurultulu alqışlar altında xalq qışlalara kimi müşayiət etdi. Fəqət xalq qayıtmaq istəməyirdi. Bir çoxu orada yatacağını söyləyirdi.

“Yaşa, Ordu! Şimdi ölsək də eybi yoxdur” – deyə xalq Allaha şükürlər edirdi. Şəhərin bir çox yerlərində qurbanlar kəsilmişdi.

BAKI XƏBƏRLƏRİ

Mütəəllimlər arasında

- Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimlərinin [Tələbələrinin] Mərkəzi Komitəsi cü-

mə və bayram günlərindən başqa hər gün saat 4-dən axşam saat 6-ya qədər açıqdır. Yekşənbə [bazar] günləri səhər saat 11-dən 1-ə qədər və 5-dən 6-ya qədər. Komitə ilə işi olanlardan göstərilən vaxtlarda Komitəyə müraciət etmələri xahiş olunur. Adres: Verxni-Təzəpir və Gimnaziçeski küçələrin küncündə, Mərkəzi Ev Komitəsinin dükanı cərgəsində. Poçta qutusu N 273.

- Düşənbə [bazar ertəsi] günü, aprelin 7-də, saat 4-də Qafqaziya Müsəlman Mütəəllimləri Mərkəzi Komitəsinin iclası vaqə olacaqdır. İclas ikinci dəfə dəvət edildiyinə görə, hər nə qədər üzv gəlmiş olsa, qanuni hesab ediləcəkdir. Yoldaşlardan xahiş olunur yubanmayıb müəyyən vaxtda təşrif gətirsinlər.

* Son günlər Bakıda Könüllü ordu zabitlərindən bir çoxlarının həbs edildiyi və əzcümlə [o cümlədən] 39 zabitin həbslə Gəncəyə göndərildiyi söylənir.

* Sosialist “Nabat” qəzetəsi yazır ki, ingilis gəmilərində iğtişaş olub, gəmi nəfəratından 200-ü həbslə İrana göndərilmişdir.

* Məsai [Əmək] naziri Ticarət nazirindən təvvəqə etmişdir ki, şərəbxana açmaq istəyənlərə şəhadətnamə verməsin və verilmiş olanları geri alsın.

AZƏRBAYCANDA

Salyanda şühədayi-vətən ziyarəti

Məlum olduğu vəch üzrə Salyan müharibəsində şəhid qalan Osmanlı-Salyan şəhidlərinin türbələri, həpsi bir məqamda vaqə olaraq qəbristanımızda mədfun-

durlar [dəfn edilmişlər].

İşbu Novruz bayramı münasibətilə məzkur şühədanın [adı çəkilən şəhidlərin] türbələri ziyarətinə getmək, “heyətimütəşəbbisə” [təşəbbüs heyəti] adlanan bir qaç zəvati-möhtərəmə [möhtərəm şəxslər] tərəfindən təşəbbüs və təsvib edilmişdi [bəyənilmişdi].

Həmin mart ayının 21-də (bayram axşamı) heyətimizi[n] dəvəti üzərinə üləmamızdan [ruhani alimlərimizdən] Ağsa Seyid Bağır ağa və bəzi axund və mollalar, qəza qaimməqamı [qəza rəisi] və müavinini, polislər komissarları və nəfəratı [nəfərləri], rüşdiyyə məktəbi müəllimləri, sərvətdarlardan bir çox zəvat və başqa sinif xalqımızdan bir cəmi-qəfir [böyük bir qələbəlik] məhzən [məhz, sırf] şu məqsəd üçün cameyi-şərifimiz həyətində toplanmışlardı.

Bu anda Salyan rüşdiyyə məktəbi mütəəllimləri [şagirdləri] əllərində al bayraq olduğu halda şühəda namına tərtib edilən müəssir [təsiri] bir marşı oxuya-oxuya kamali-intizamla came həyətində gəldilər.

Həyətə toplanan bu cəmi-qəfir üzərinə bazar əhalisindən də bir çox izdihamlı xalq gələrək, mütəəllimlər marşlarını oxuduqları halda əllərində uca bayraqlar olaraq axın-axın qəbiristanına tərəf yürüməyə başladılar.

Şühəda qəbirlərinə tərəf yürüməkdə olan xalqımızda başqa bir ruh, başqa bir hissiyyət, istiqlalyyəti-tamməyə nail olduqlarını sırada göstərə biləcəkləri qədər sevinc duyulur, çöhrələrdə, üzlərdə məsərət və bəşəşət [sevinc və xoşbəxtlik] əlaməti müşahidə edilirdi. Bu gün bütün

qəlblər, ürəklər giryan olduğu [ağladığı] halda, çöhrələr, gözlər parlaq və əmin bir istiqlala qarşı xəndan idi [gülürdü].

Şühədanın qəbirləri üzərində iyirmiyə qədər “Qurani-kərim” qareləri [oxuyanlar] bir sırada oturaraq “Quran” tilavət edirlərdi [oxuyurdular]. Məclisin ortasına xitabət üçün bir kürsü qonulmaqdan maəda [əlavə], məclis də xalılarla təfriş və təzyin edilmişdi [döşənmiş və bəzənmişdi] və bayram münasibətilə etiya-dımız [adətımız] üzrə bəzənmiş xoñçalar da böyük bir masanın üzərində dururdu.

Əvvəlcə “Qurani-kərim” tilavət edilmiş olduğundan, xətm olunmağa şüru edildi [başlandı; girildi]. Xətm əsnasında bütün hazirun bir ağızdan qərra [təntənəli] səslərlə təkbirxan olurdu.

Tilavət bə'dində [sonrasında] axund Molla Hüseyin (rövzəxan) əfəndi üləma namından [adından] kürsiyi-xitabətə gələrək din, namus uğrundakı şəhadətin füyuzi-üzmasından [böyük feyzlərindən], həyatı-müvəqqətlə həyatı-əbədiyyənin nədən ibarət olduğundan bəhslə bu şühədanın fədayi-can etmələrini də həq-qaniyyət və ədalətin ən böyük qəhrəmanını həzrəti-Hüseyin əleyhissalam şəhadətinə tətbiq edərək, müəssir bir nitq irad etdi və türbələrə xitabən “mürdəhara zindəkərdi afərin bər-mordənət” dedi.

Mumaileyhi mütəəqib [adı çəkilən şəxsin ardınca], Rüstəm İskəndərzadə mühərrirlər [yazıcılar; qəzetçilər] namından [kürsiyi-xitabətə çıxaraq “Qurani-əzimüşşanımızın” [şanı uca Quranımızın] “Və lə təhsəbənnəlləzinə qutilu fi səbilillahi əm-vətən bəl ehyəun ində rəbbihim yurzə-qunə” ayəti-kəriməsi müfədına [mənasına] tətbiq edilən doktor Abdullah Cöv-

dət bəyin:

“Əz mərge ma mabad fərahəyab əhle zolm Səd Tuba qiyam bər arəd türəbe ma!”

şeyri fəhvasınca [mənasına uyğun olaraq] şühədayi-din və vətənin [din və vətən şəhidlərinin] ilələbəd [əbədi] yaşayacaqlarını və bu məclisin “tubayi-qiyam”dan bir kiçik nümunə olduğunu bütün təf-silatı ilə zikr etdikdən sonra, Salyan və ətraf islamlarını qəddar erməni-bolşevik süngüləri altından xilas edən şanlı türk qəhrəmanlarının türbələrinə xitabən atə-şin bir nitq irad etdi [nitq söylədi].

Bunu mütəəqib [bunun ardınca] qəza qaimməqamı Yusifzadə Əliheydər bəy əfəndi polis və hökuməti-məhəlliyyə [yerli hökumət] namından xitabət kürsüsünə gələrək: “Kəndi yurdlarından iraq düşərək bizim üçün şəhid olan bu türk qəhrəmanlarının ölümündən əbədən qor[x]-mamağı, namus uğrunda fəda olmağı bizlərə bir sərməşq [nümunə, timsal] verdiklərini, bu qurbanların pək çox dəyərli, qiymətli olduqlarını və hər il başında daha mütəntən [təntənəli] bir surətdə dərxatir ediləcəklərini [yada salınacaqlarını] və binaənileyh [ona görə], türbələrinin də layiqi vəch üzrə təmir edilərək “abidələr” yapımaq üçün xüsusi bir dəftər açacağı” nitqvari zikr ilə bu məqsədə kəndisinin iki min manat ianə etdiyini qeyd və bəyan etdi.

Qaimməqamı mütəəqib məktəb və maarif namından müəllim Əli bəy Qasımov cənabları mövqeyi-xitabətə keçərək türklüyün, türk milləti-nəcibəsinin [nəcib türk millətinin] tarixi, türk cəsarət, mətanət və qəhrəmanlıqları və türkün igid “Uluqbəyləri” xüsuslarında müfəssəl və qərra [parlaq] tarixi bir nitq irad ed-

rək, bu dəxi sair natiqlər kimi türbələrə qarşı bir çox müəssir kəlimat [təsirli sözlər] söylədi.

Lakin bunu da zikr etmədən keçməyiz ki, mumaileyh [adı çəkilən] əfəndidə təəssüf ediləcək bir hal vardısı, o da bütün məvane məfqud ikən [məneələr aradan qaldırılmışkən], başda əcnəbi papağının (şəpkasının) bulunması idi. Ehtimal ki, bunun da xüsusi bir səbəbi olsun. Fəqət bizimlə məclisdə isbatı-vü-cud [iştirak] edən bir xristian vətəndaşımızın başında biləks [əksinə] islam papağı görülürdü...

Nitqlərdən sonra fəqir çocuklara bəyramlıq olaraq bəzi ehəsanlar olunaraq, fətiheyi-xeyir oxunub məclis xitam oldu.

Ələlümüm [ümumiyyətlə], məclis kö-nül arzu edəcək dərəcə gözəl keçmişdir. İştə istiqlaliyyətimiz uğrunda birinci fədayi-can edən şühədayi-vətənin türbələrini ziyarətini bu surətlə icra eyləyən əhəlimizin şu hərəkətləri qəviyyəni şayani-şükran olmaqla [təşəkkürə, minnətdarlığa çox layiq olmaqla] bərabər, yenə istiqlaliyyətin qədr və əhəmiyyətini dərk etməyimizi andırır.

Bu hərəkəti-vətənpəsəndənənin [vətənpərvərlik əməlinin] heyəti-mütəşəbbisi [təşəbbüs heyəti] ədd [hesab] edilən müəllim Molla Əziz Babazadə, Molla Hüseyin Qasımov və Əsədulla Yaqub[ov] əfəndilərə ayrıca ərzi-şükran edir [minnətdarlıq bildirir] və bu məqsəd üçün toplanan paralardan əlavə olaraq kəndi kisəsindən bir çox paralar sərf edən mumaileyh [adı çəkilən] Əsədulla Yaqubov əfəndiyə təkrar ərzi-təşəkkür eyləriz.

İskəndərzadə

BİZƏ YAZIRLAR

Keçən gün mart ayının 12-də Yevlax stasyonunda durduğumuz halda Bakıdan gələn 21 nömrəli trendə bir nəfər iranlı boğulub deyə meyiti yolun kənarına tullayıbdırlar, dedilər. Oradakı islamlardan isə bu meyit nə millət meyitidir deyə də olsun sual edən yox idi. Stasyon mühafizlərinə o meyitin qoxuyacağından nifrət edərək, o meyiti oradan götürdün deyə şikayətlər edirlərdi. Axırda mühafizlərin bir neçəsi orada olan iranlı fəhlələrindən beş nəfərini cəbrən döyərək, o meyit iranlı meyitidir, götürün bir tərəfdə basdırın, deyə apardılar. Onlar da şallaq zərbəsinə davam edə bilməyib nəəlac gedib o meyiti götürüb yoldan kənardə bir yer qazıyıb, oraya salıb, üstünü torpaqladıqları əsnada İngiltərə qoşununun islam əfradlarından [fədlərindən] biri bu halı görərək gəlib iranlılardan “Cənazə islam, ya kafır” deyə sual edir. Onlar, bəli, islam, müsəlmandır, deyə cavab verirlər. O saat onlara basdırmayıb, bir qədər dayanmalarını əli ilə qandırıp təcili qayıdır. Arxada olan islam əfradlarına xəbər verərək tamam yüz nəfərə qədər gəlirlər. Sonra o meyiti oradan götürüb kənara qoyaraq, libasını soyundurub su hazır edirlər və qüsül verib və özləri üçün götürdükləri kəfəndən birinə büküb və bir məzar hazır edərək səf çəkib namaz qılırlar və ehəsan olmaq üzrə kişmiş alıb hazirunlara dəfn-dən sonra payladılar. Mən də özüm də orada hazır idim. Bu təzimi mən heç bir müsəlmanın dəfnində görməmişdim. O meyit yumaq zamanına gəldikdə hər biri bildikləri “Quran” ayələrindən oxumağa başlayaraq ta meyitin üstünü örtüb qurtarana qədər oxumaqda idilər. Onların o

tanımadıqları bir cənazəyə nə qədər təzim və təkrim [hörmət] etmələri təəccüb idi. Bu əhvalı görüb öz-özümə dedim ki: yaşasın ümum islamlar üxüvvəti [bütün müsəlmanların qardaşlığı]!

Səfərzadə Başir

BƏYANİ-TƏŞƏKKÜR

Müdiri-möhtərəm, cənabınızdan rica edirəm, mənim bu bir neçə kəlmə təşəkküratımı qəzetənin bir sütununda dərc edəsiniz.

Mən zeyldə ismi mühərrər [aşağıda adı yazılan] Məhəmmədhüseyn Axundzadə artıq dərəcədə biçiz [yoxsul] və fəqir bir ailəyə mənsub olduğum halda, 5-6 sənə bundan əqdəm İsa bəy Aşurbəyli cənabları mənim xərcimə kafil olub məni oxutdurdu. Bu gün müşarünileyhin [adı çəkilən şəxsin] hümməti sayəsindədir ki, oxuyub kəndi-kəndimi gözəlcə idarə edirəm. İsa bəy cənablarının bu hümməti ancaq mənə şamil deyildir, məndən başqa çox adamları məsud etmişdir. Kamalirizaməndliyimi müşarünileyhə izharla əmsalının artmasını istirham edirəm.

Məhəmmədhüseyn Axundzadə

İDARƏDƏN CAVABLAR

Göyçayda Molla Gülməhəmməd Hacı Əhməd oğlu əfəndiyə: “Müfəttinlik” [fitnəkarlıq] sərlövəhəli məqalənizdə bəzi müsəlmanlarımızın keçən müəssif [təəssüf doğuran] günlər əsnasında öylə rəzalətli hərəkətlərindən bəhs olunur ki, çapını

mümkün bilmədik. Səy etməlidir ki, türklük və islamlıq şərəfi həmişə və hər bir mövqedə uca dursun.

Ağdaşda Miskinzadə əfəndiyə: Məqalənizi bir qədər təfsilatı ilə yazıb Ağdaş məbusu Muxtar Əfəndizadə cənablarına göndəriniz ki, şikayətlərinizi lazım olan yerlərinə bildirsinslər.

Mərdəkanda Feyzulla Qasımzadə əfəndiyə: Müəllim yetişdirmək üçün hökumətimiz tərəfindən darülmüəlliminlər [seminariyalar] açılmaqdadır. Bu darülmüəllimlərdən biri Qazaxda mövcud olub, biri də Bakı şəhərində açılmaq üzrədir.

Opera

Hökumət Teatrosunda
Axşam tamaşası
Zülfüqar və Üzeyir bəy Hacıbəyli
Qardaşları Müdiriyyəti
Müdiriyyətin rejissoru artist
Hacıbaba Şərifovun və artistkəsi
Xanım Y. N. Olenskayanın
şərəfinə (benefisinə)
Düşənbə günü rəcəbül-mürəccəb
ayının 6-da 1337 sənəsi
(aprelin 7-də 1919-cu ildə)
təntənəli bir surətdə
mövqeyi-tamaşaya qoyulacaqdır
2-ci dəfə
“Şah İsmayıl” operası
Müsənnif və bəstəkarı Müslüm bəy
Həmin operada qızlar
və oğlanlar xoru olacaqdır.
Şah İsmayıl – Sarabski
Aslan şah – Hacıbaba Şərifov
Gülzar xanım – Y. N. Olenskaya
Biletlər benefis qiymətinə indidən teatrın
kasasında satılmaqdadır.
Tamaşa başlanacaq
axşam saat 8-in yarısında.

İtibdir

Yusifəli Cəlil oğlu, 10 yaşında, əynində boz pencək, qara papaq, orta boylu. 10 gündür itibdir. Onun barəsində məlumatları olan şəxslərdən acizənə təvəqqe edirəm ki, gəlib mənə xəbər versinslər. Ünvan: Kamenski küçə, nömrə 40. Hacı Ağababa Cavad oğlu.
5786

Elan

Mən, Mirzə Vəli Əliyev Mirtağı Mirmehdiyevə verdiyim vəkalətnaməni puç edirəm.
5781

İtibdir

Ərəş uyezd naçalnikni tərəfindən Allahverən İsmayıl oğluna (Ağdaşlı) verilən əbədilik pasportu itib. Etibardan saqitdir [etibarsızdır].
5784

Satılır

Bir cüt ingilis kravatı, güzgülü şkap, umivalnik [əlüzyuyan], qarderob və venski stullar [Vyana stulları]. Ünvan: Suraxanski küçədə nömrə 253, döngədə (tupikdə) 2-ci mərtəbə, səhər saat 10-dan axşam saat 6-ya qədər.
5787

Diş həkimi

M. B. Şternin

Naxoşları hər gün saat 9-dan 2-yədək, 4-dən 7-yədək qəbul edir. Dişləri ağrısız çəkir. Ünvan: Vorontsovski küçə, nömrə 22, Karantinni küçənin küncündə.
5735

Diş həkimi

Varşavadan gəlmiş S. A. Yejevski. Staropolisevski küçə nömrə 6, Baryatinskinin küncündə, telefon nömrə 54-55. Qəbul edir saat 9-dan 1-ədək, 4-dən 6-yədək. Dişləri ağrısız çəkir, doldurur, qızıl dişlər, ənglər və damaxlar qayırır.
7515

Skripka dərsi

Petroqrada Konservatoriyasının rəssamı M. Malkarov skripkada dərs verir. Ünvan: Birjavaya küçə nömrə 14, Desyatnikovun mənzilində. Telefon nömrə 46-83.
5782

Diş həkimi

S. M. Hamburq

Nikolayevski küçədə nömrə 29, Parlaman qarşısında. Telefon 5-96. Dişlərə və ağıza müalicə edir. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Dişləri və kökləri ağrısız çıxarır. Qəbul edir səhər saat 9-dan 2-yə kimi; axşam saat 4-dən 7-yə kimi.
5767

Mama

Gövhər xanım

Hər gün naxoşları qəbul edir saat 9-dan 12-yə qədər. Adres: Armyanski küçədə, 13 nömrəli evdə, 1-ci mərtəbə. (Bu yaxınlarda orada xüsusi təvəllüdxana [doğum evi] açılacaqdır.) Telefon nömrə: 58-39.
5779

Diş həkimi

Altmanın müalicəxanası

Şamaxinski küçə nömrə 20, 2[-ci] paralelni küçənin küncündə aptek ilə rubəru [üz-bəüz]. Telefon nömrə 18-73. Dişləri ağrısız çəkir və doldurur. Kauçuk və qızıl üzərində süni dişlər qayırır. Müsəlman xanımları ayrıca qəbul edir.
5783

Arvad diş həkimi

M. S. İdaşkina

Naxoşları qəbul edir səhər saat 9-dan axşam saat 6-ya kimi. Ünvan: Nikolayevski küçədə 25 nömrəli evdə. Telefon 32-41.
2629

Doktor**Musa bəy Rəfiyev**

Daxili əmrəyə [xəstəliklərə] düçar olan naxoşları qəbul etməyə başlamışdır. Səhər saat 9-11-ə kimi. Axşam saat 5-7-yə kimi. Ünvan: Armyanski, nömrə 15. Telefon 16-80.
b-37

Müvəqqəti müdir:
Hacıbəyli Üzeyir

QEYD VƏ ŞƏRHLƏR**Azərbaycan Məclisi-Məbusanında**

səh. 83. “87-ci maddə isə...”: qəzetdə “87” yerinə “78” getmişdir.

Teleqraf xəbərləri

səh. 85. “İ. M.”: “İdişə morqenpost” [Yidishe Morgenpost] qəzeti nəzərdə tutulur.

“Proskurov”: Ukraynanın qərbində şəhər; indiki Xmelniçki şəhəri.

“Çeqedin”: Macarıstanın cənubunda yerləşən Seqed şəhəri nəzərdə tutulur.

“Əfqan əmiri qətl edildikdən sonra...”: 1901-1919-cu illərdə Əfqanıstan əmiri olan Həbibulla xan (1872-1919) nəzərdə tutulur.

Sülh ətrafında

səh. 85. “Tan”: 1861-1942-ci illərdə Parisdə fransız dilində nəşr edilən gündəlik “Le Temps” qəzeti nəzərdə tutulur.

Ələkbər bəy Rəfibəyov

səh. 88. “İnna lillahi və inna ileyhi raciun”: “Həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq”. Bu ifadə, “Quran”ın Bəqərə surəsinin 156-cı ayəsinin bir hissəsidir. Ayə belədir: “O kəslər ki, başlarına bir müsibət gəldikdə, həqiqətən biz Allaha məxsusuq və həqiqətən Ona qayıdacağıq, deyərlər.”

“Rəhmətullahi əleyhə rəhmətən vəsial!”: Allah ona çoxlu-çoxlu rəhmət eləsin!

“O kimsələr ki, Allah yolunda tərki-həyat etmişlər, məgər onları ölmüş hesab edirsiniz? Onlar ölməmişlər. Onlar ta qiyamətə qədər diridirlər!”: “Quran”ın “Ali-İmran” surəsinin 169-cu ayəsi nəzərdə tutulur.

Ordumuzun paytaxta vürudu

səh. 91. “Nikolayevski caddəsi ilə dəniz kənarı”: Bakıda, indiki İstiqlaliyyət küçəsi ilə Neftçilər prospekti nəzərdə tutulur.

“Bazarnı”: Bakıda, indiki Azərbaycan prospekti.

“Bolşaya Morskaya”: Bakıda, indiki Bülbül küçəsi.

“Telefonu, Bolşaya Morskaya, Malakan-skaya, Parapet və Mixaylovski”: Bakıda, indiki 28 May, Bülbül, Xaqani küçələri, Fəvvarələr meydanı və Əziz Əliyev küçəsi nəzərdə tutulur.

səh. 93. “Və ləqəd kətəbna fit-Tövrati və yerisuha ibadiyəs-salihunə”: Ərəbcə; mənası: “And olsun ki, Biz, Tövratda yazdıq; və təmiz qullarıma miras qalacaq.” Bu cümlə, “Quran”ın “Ənbiya” surəsinin 105-ci ayəsinin təhrif edilmiş şəkildir. Ayə və tərcüməsi belədir: “Və ləqəd kətəbna fiz-Zəburi min bə’diz-zikri ənnəl-ərzə yerisuha ibadiyəs-salihunə”: “And olsun ki, Biz, zikirdən (Tövratdan) sonra Zəburda da yazdıq; yer üzünə təmiz qullarıma miras qalacaq.”

“... rusca nitqində Bələdiyyə İdarəsi tərəfindən”: əvvəli silinmişdir; burada çox güman ki, Bələdiyyə İdarəsi sədri İlyuşkindən danışılır.

“Sadovı küçə”: Bakıda, indiki Şövkət Ələkbərova küçəsi.

“...yüzlərcə islam qadın və kişiləri...”: qəzetdə belə getmişdir: “yüzlərcə islam qadın vəkilləri”.

Azərbaycanda

səh. 96. “xətm”, “xətm olunmaq”: “Quran”ı başdan-sona qədər oxuyub qurtarmaq; həm bir nəfər tərəfindən, həm də bir neçə nəfər tərəfindən birgə icra edilə bilər.

“təkbirxan olmaq”: təkbir oxumaq; “Allahı əkbər” demək.

“mürdəhara zindəkərdi afərin bərmordənət”: “ölüləri diriltədin, ölümünə afərin!” (farsca)

“Və lə təhsəbənnəlləzinə qutilu fi səbilillahih əmvatən bəl ehyəun ində rəbbihim yurzəqunə”: “Quran”ın “Ali-İmran” surəsinin 169-cu ayəsi. Mənası: “Allah yolunda öldür-

rülənləri heç də ölü zənnətmə; əsl həqiqətdə onlar diridirlər; onlara Rəbbi yanında ruzi verilir.”

“Əz mərge ma məbad fərəhyab əhle zolm / Səd Tuba qiyam bər arəd türabə mal!”: “Zülm əhli bizim ölümümüzədən fərəhlənməsin / Torpağımızdan yüz Tuba [ağacı] bitər.” (farsca)

İdarədən cavablar

səh. 98. “Müfəttinlik”: qəzetdə “Müfəttinliyi” kimi getmişdir.

İtibdir

səh. 99. “Kamenski küçə”: güman ki, “Kamenski küçə” (indiki Bəşir Səfəroğlu küçəsi) olmalı idi.